

Historien som slagmark.

Christian S. Nissen

Historien skrives af sejrherrene. Taberne får sjældent adgang til at føre pennen. Hvis krigens udfald ikke kan mejsles i et sort-hvidt billede af taber og vinder, eller hvis dens fronter ikke gik efter en lineal, føres kampen i årene derefter videre med historieskrivningen som slagmark. Kampen om at sætte meninger og mennesker i de rigtige båse, at få gjort endegyldigt op med uretten og at tegne det billede af krigen, der skal præge kommende generationers historiebøger. Kun sjældent kan man som Tom Lehrer i introduktionen til "The folk song army" slå sig til tåls med følgende ironiske konstatering om den spanske borgerkrig: "They won all the battles, we had the good songs".

Kampen om tolkningen af besættelsen under 2. verdenskrig har i mange år været sådan en historisk slagmark og har i de sidste par år fået en parallel i kritikken af venstrefløjens holdninger og adfærd i det danske hjørne af den kolde krig. Frank Aaens injuriersag mod Jørgen Røjel og især de aviskommentarer, der er fremkommet i den anledning, knytter de to historier sammen på en meget konkret måde. Men der er også en mere generel parallel. Nemlig sammenstødet mellem forskellige overordnede billeder af, hvordan "det egentlig var dengang". Kampen om den optik eller den forståelsesramme, vi anvender til at tolke enkelte iagttagelser og begivenheder. For besættelsestidens vedkommende er det sammenstødet mellem billedet af "det kæmpende Danmark" og "samarbejdspolitikken". Den tilsvarende diskussion om den kolde krig drejer sig om, hvorvidt venstrefløjen optrådte på en måde, så man nu har grund til at nære mistillid til de pågældende menneskers demokratiske sindelag.

At sådanne historiske kampe ikke bare er akademiske dyster kan illustreres med diskussionen om Berlingske Tidendes artikler om Riffelsyndikatets salg af krigsmateriel til Tyskland under krigen. Debatten førtes henover en dyb forståelsesmæssig kløft og fik jo også efterfølgende, dramatiske konsekvenser for ejerstrukturen i den danske bladverden. At Riffelsyndikatets ledelse og ejere lagde sig i selen for at fremme produktion og salg af krigsmateriel og dermed medvirkede til opretholdelse af den tyske krigsmaskine, er ganske givet en kendsgerning. Det kan man som de tre berlingske journalister med mikroskop og pincet i arkiverne objektivt konstatere. Men man skal have det bredere billede af "samtidens situation" for at forstå, at Riffelsyndikatets ledelse var i fuld samklang med både holdninger og adfærd i den helt, helt overvejende del af den danske befolkning, i erhvervsorganisationerne, i fagbevægelsen og hos de danske myndigheder, og at det ikke gjorde virksomhedens ejere til værnemagere, endsige til folk der ønskede og prøvede at fremme den tyske krigsførelse. I efterkrigstidens glansbillede af "det kæmpende Danmark" er der sket en forskydning – for ikke at sige en fortrængning - i den kollektive erindring om dette og mange andre forhold under krigen.

Mens den kollektive erindring om besættelsestiden og de mange enkeltelementer, den er stykket sammen af, snart kun vil findes på skrift i bøger og arkiver samt film og lydoptagelser, vil den kolde krig mange år endnu være et stykke levende historie i erindringerne hos de mange af os, der levede i perioden. Her kan vi i kølvandet på murens fald og den vestlige verdens sejr alle være med og gribe ud efter historieskrivningens pen. Ikke kun for at få afløb for hengemt nag og for at gengælde fortidens misgerninger, selvom debattens skingre toner tyder på, at det for nogle er et

formål i sig selv. Lagt vigtigere er det at forstå, at vi er i gang med at lægge grunden til fremtidens forståelse af Danmarks historien i de sidste decennier af forrige århundrede.

”Aldrig mere en 9. april!” sagde sejrherrene og mange med dem i årene efter besættelsen. En tilsvarende sammenfattende overskrift (et ”Aldrig mere 68 !”) vil nogle nu sætte som en rune over den kolde krigs sidste årtier. For det gælder om at sætte en dagsorden, om at definere den afgørende brudflade og sætte skellet mellem den rigtige og den forkerte holdning til striden mellem øst og vest. På den ene side den kolde krigs kollaboratører og medløbere, der accepterede sovjetstyrets interne undertrykkelse og i et og alt forsvarede dets overgreb i Ungarn i 1956, i Prag 1969 og interventionen i Afghanistan osv. På den anden side de der stod fanevagt om det vestlige demokrati under USAs førerskab og (mere eller mindre stiltiende) accepterede de amerikanske interventioner i Mellemamerika, i Chile, i Vietnam osv. med alt, hvad det indebar af intern undertrykkelse og diktatur.

Så enkelt og firkantet stilles det op. For hvis man vil sætte dagsorden for historiskrivningen, er der brug for den brede, forenklende pensel. Men spørgsmålet er, om det er frugtbart for indsigten i og forståelsen af, hvad der skete i de 40 år, vi endnu har tegnet i erindringens bakspejl. Også her er der, som tilfældet er med besættelseshistorien, brug for at sammenholde de vidt forskellige erindringsbilleder, vi alle bærer rundt på, og for at supplere og korrigere dem med nye oplysninger og facts fra diverse arkiver mv. Derfor er det på den ene side prisværdigt, at Berlingske Tidende åbner spalterne for hele dette vigtige emne. Men på den anden side ærgerligt at det sker så enøjjet og med sådanne McCharty'ske undertoner, at enhver modsigelse risikerer at blive taget til indtægt for venstrestremisme.

Jeg løber risikoen med følgende - naturligvis aldeles subjektive - erindringsbillede fra 60'erne og 70'erne. Som jeg husker den periode, og det er altså efter Sovjetunionens nedkæmpelse af Ungarnopstanden i 1956, hvor jeg var 11 år gammel, var der meget få rigtige hard core kommunister her i landet af den slags, der virkelig troede på den kommunistiske sag i sovjetisk aftapning og stod last og brast med alt hvad Moskva gjorde. De delte plads i regnen om lørdagen med Jehovas vidner uden for Brugsens indgang, hvor man kunne få Vagtårnet i den ene hånd og Land og Folk i den anden. De styrede enkelte fagforeninger og nogle lokale afdelinger og klubber og satte i en kort årrække i 70'erne i enkelte universitetsfag deres præg på studenterpolitikken og gymnasiastorganisationer. Og det gjorde de ofte så professionelt, at vi der den gang sad på den anden side af forhandlingsbordene i samarbejdsudvalg og lignende, langt foretrak dem frem for de vilde VS-amatører og i nostalgiske øjeblikke i dag lige frem kan savne dem. Men det var en kendt sag, at de marcherede efter Moskvas fløjte i internationale spørgsmål og på områder som atomvåben, A-kraft og lignende. Det kan man i dag, som vi gjorde det dengang, undre sig over og kritisere dem for. Men de var i datidens politiske proces helt marginaliserede.

Derfor er det også helt hen i vejret at hævde, at de gamle DKP'ere i dag på stribe indtager ledende positioner i det danske samfund og at de skulle udgøre en trussel mod folkestyre og demokrati. Dette så meget desto mere som flere af dem, der har været hængt ud i offentligheden for deres kommunistiske fortid, i virkeligheden var ”gennemtræks-kommunister” på en kort visit fra VS og diverse venstrefløjs-afskalninger på vej mod SF og den trygge midte. Og under deres korte visit i det lille, velorganiserede DKP uden blomsterbørns-tilbøjeligheder blev disse ”besøgende” af gammelkommunisterne set på med berettiget skepsis og anklaget for deres afvigende holdning, eurokommunistiske tilbøjeligheder og kritiske indstilling til Moskva.

”Jamen alligevel”, kan jeg allerede høre nogen sige. ”Hvad så med alle de andre venstreorienterede”. Alle ”barfodsgængerne og hjemmeføderne” (som Morten Lange kaldte dem), ungdoms- og studenteroprørerne, husbesætterne og kollektivister for ik-

ke at forbigå Vietnamdemonstranter, atomkraft-modstandere og de sekteriske venstregrupper med mærkelige navne og sære forkortelser. Udviste alle disse mange mennesker på venstrefløjen ikke en sådan mangel på demokratisk sindelag, at vi i dag må være på vagt og holde øje med, hvor de slår deres folder og gør deres indflydelse gældende.

Som jeg erindrer det, var venstrefløjen ikke en fare for folkestyre og demokrati. Selvom meget blev vendt op og ned i de år, blev de aller fleste danskere slet ikke eller kun perifert berørt af ”68-oprøret”. En mindre gruppe borgerbørn tog sig en kort holdningsmæssig svingom. Og kun en forsvindende lille gruppe af de mere indædt ”revolutionære” gik ind i ”kampen” (som man udtrykte det dengang) med hele deres sjæl og al deres tid. Blekingegade-bandens er her den ekstreme, kriminelle undtagelse. Dem har ingen, så vidt jeg ved, taget i forsvar. Der var også en lille gruppe, som forlod deres studier og gik ud på arbejdspladserne for at bistå (og omvende !) arbejderklassen. Mange af dem betalte dyrt for deres indsats og holdning og er i dag meget langt fra de såkaldt ledende poster i samfundet. Og så var der en del, som i skrift og tale indtog både ekstreme og kritisable standpunkter. Men skulle de og deres mere forsigtige klakører udgøre en større fare for demokratiet end efterkrigsårenes Mogens Fog, Erik Ib Smidt, Mogens Boserup, Henning Friis og andre gamle kommunister i efterkrigstidens samfundstop. Og ret beset var der ekstreme og kritisable holdninger og tilkendegivelser på flere fløje. Mon ikke andre end venstrefløjen har fundet anledning til at revidere den opfattelse, de havde i 70’erne på områder som Sydafrika, Kina, Mellemøsten og atom-kraft for at nævne nogle eksempler på de holdningsmæssige brændpunkter. McNamara er vel ikke en eneste, der har ændret syn på Vietnamkrigen. For selvfølgelig har de fleste af os gode grunde til (selv-)ransagelse. Hvem vil i fuld alvor påstå, at de ikke nu er blevet klogere på meget af det, der skete for 20-30 år siden. Og der er brug for, at det bliver debatteret og kritiseret. Men også behov for at det sker på en måde, så vi kan høre hinanden hen over kløfterne.

Læserne må have mig undskyldt, at jeg som et eksempel på ufrugtbar og afsporende kritik bruger Bertel Haarders indlæg i Berlingske Tidende den 9. september, hvor han påstår, at ”dem, der har ledende poster i Danmarks Radio havde tætte kontakter med de undertrykkende regimer, der truede vort land”. Jeg har ikke gravet i den politiske fortid hos de halvt hundrede chefer i DR (programchefer, afdelingschefer og direktører) – for det må vel være disse ledende poster, Haarder tænker på - og har heller ikke tænkt mig at gøre det. Men Haarders formulering tyder på, at han har. Ikke blot et par stykker hist og efter hans formulering at dømme heller ikke en betydelig del af ledere i DR. Nej, Haarders anklage rettes tilsyneladende mod alle nuværende chefer i DR (jvf. ”dem, der har ledende poster”). Og med hensyn til anklagens materielle indhold, så har jeg ikke hørt om nuværende DR-chefers kontakter til kommunistiske regimer af tættere eller mere kompromitterende art end de mange, mange officielle besøg i Østlandene, som danske organisationsfolk og regeringsmedlemmer af skiftende partifarve aflagde gennem 40 år i østlandenes kommunistiske diktaturer. Hvem husker ikke Poul Hartlings samtale med Mao på det såkaldt høje intellektuelle niveau. Og hvem var det nu, der gav den rumænske diktator Ceausescu Elefantordenen.

Som man kan gå fejl af besættelsestiden, hvis man ikke tager ”tidsånden” med, giver de mange indlæg i Berlingske Tidende om den kolde krig efter min mening et forregnet billede af perioden i 60’erne og 70’erne og venstrefløjens rolle og betydning. Det var nogle begivenhedsrige årtier, hvor der blev vendt op og ned på meget i hele den vestlige verden. Meget få levende og åbentsindede mennesker forblev uberørte. Noget var af helt overfladisk og forbigående karakter. Andet satte sig på godt og ondt dybere spor.

Prøv at skimme igennem bogen ”Dengang i 60’erne”, som blev udgivet på Informations forlag i 1978, og bemærk at denne nostalgiske venstrefløjens jubilæumsbilledbog i virkeligheden skildrer en meget lille gruppe kulturradikale i den københavnske landsby. Lidt hash på kulturministeriets trappe, bare numser i Frøstruplejren, husbesættelser, demonstrationer og rødstrømper, men også nybrud i kønsrollemønstre, litteratur, musik, teater og billedkunst, for blot at nævne enkelte manifestationer. Hvad der også hører med – men hvad billedbogen ikke viser – er, at nogle få års befriende nybrud og åbenhed i kølvandet på ”68” i 70’erne blev afløst af en doktrinær ensretning i dele af universitetsmiljøet i nogle organisationer og på enkelte arbejdspladser. Et på mange måder velbegrunder opgør i 1968 med dårlig undervisning, en forældet universitetsstruktur og ukvalificeret forskning gik i årene derefter nogle steder over gevind og udartede til jesuitisk forfølgelse af anderledes tænkende. De der prøvede det på deres krop eller så andre blive udsat for det, glemmer det sikkert ikke. Og det kan man næppe fortænke dem i.

Men hvis de, der nu angriber venstrefløjen og skyder med spredehagl, ønsker en åben og fordomsfri debat (og den mangler vi endnu), så bør de sænke stemmeføringen og dæmpe de skingre toner, der overdøver alle de nuancer, som hører med til billedet af både den kolde krig og ”68-oprøret”. Hvis man insisterer på kun at male med brede, hvide og sorte pensler, blokerer man for den indsigt, forståelse og dialog, der kunne gøre kampen på historieskrivningens slagmark til et frugtbart kulturhistorisk lærestykke og danne rammer og lægge spor for politisk tolkning og samfundsmæssig handling. For slagsmålet om fortiden drejer sig i virkeligheden om fremtiden.